

Vertrouwen

Oplossingsgerichte verhalen en

in ieder

werkvormen voor in de klas

kind

Ella de Jong en Paolo Terni

Vertrouwen in ieder kind

Oplossingsgerichte verhalen en werkvormen voor in de klas
Ella de Jong en Paolo Terni

ISBN 978 90 8850 721 2
NUR 840

© 2017 B.V. Uitgeverij SWP Amsterdam

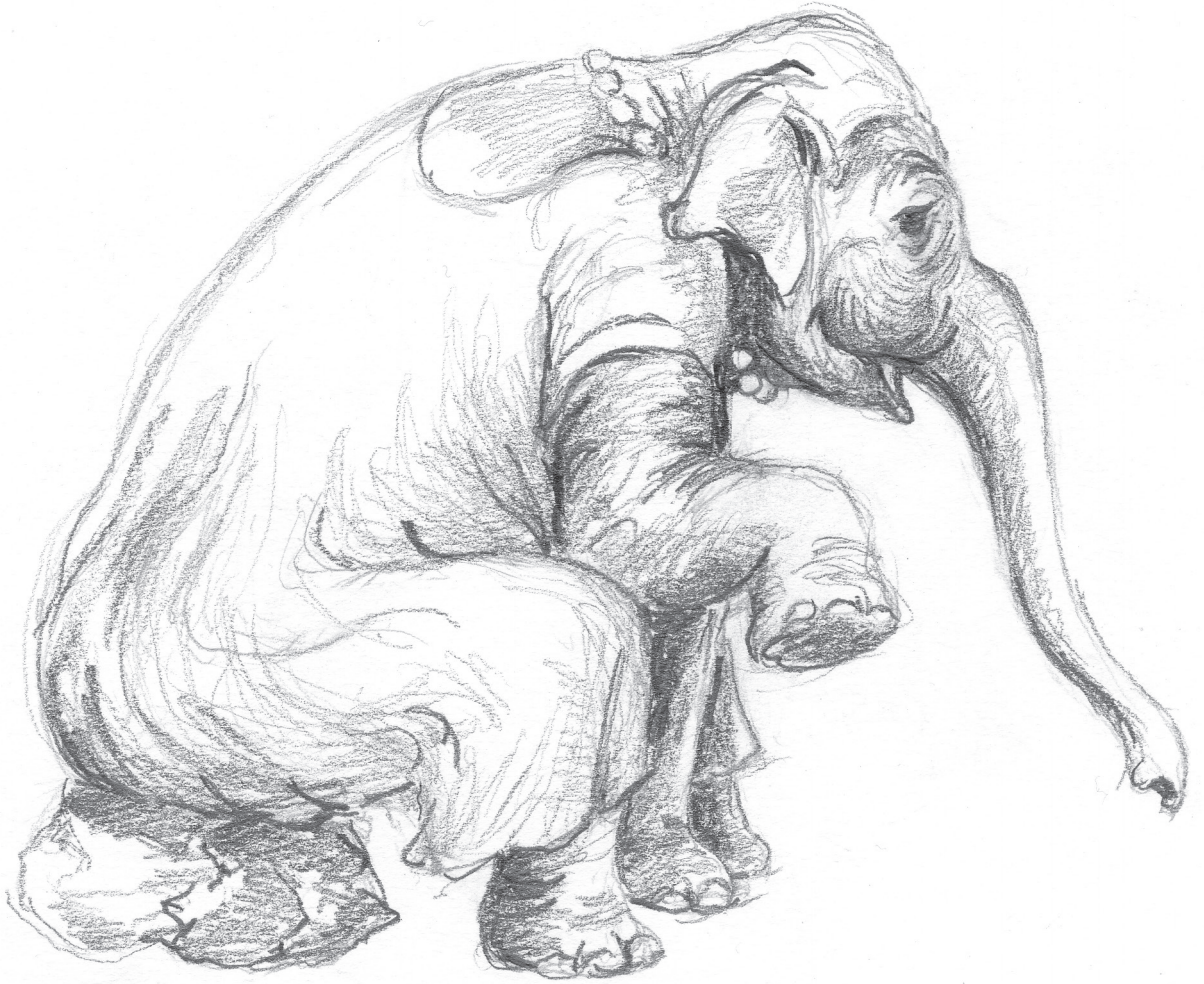
Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16B Auteurswet 1912 j° het Besluit van 20 juni 1974, Stbl. 351, zoals gewijzigd bij het besluit van 23 augustus 1985, Stbl. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot Uitgeverij SWP (Postbus 12010, 1100 AA Amsterdam-Zuidoost) te wenden.

Inhoud

- pagina **8** **Introductie**
- pagina **14** Hoofdstuk 1
De zwemmer en de surfer pakken de golven
Aanname 1:
Iedere verandering heeft goede richtingen in zich
- pagina **22** Hoofdstuk 2
Vader Vogel bouwt een nest
Aanname 2:
De probleemoplosser is de expert
- pagina **32** Hoofdstuk 3
Jorik, Gijs en de waterval
Aanname 3:
Oefening is nodig, talent niet per se. Iedereen kan veranderen
- pagina **38** Hoofdstuk 4
Meneer Beer wil lief gevonden worden
Ingrediënt voor verandering 1:
Vertrouwen – je kan het!
- pagina **48** Hoofdstuk 5
Meneer Zwijn weet wat hij wil
Ingrediënt voor verandering 2:
De toekomst die we precies voor ons zien
- pagina **56** Hoofdstuk 6
Juffertje Eekhoorn durft te springen
Ingrediënt voor verandering 3:
Duidelijkheid over de volgende stap

- pagina **64** Hoofdstuk 7
Mevrouw Wasbeer houdt zo van bessen
Manier van veranderen 1:
Ontdek de goede uitzonderingen
- pagina **72** Hoofdstuk 8
Wat werkt goed voor Heer Uil?
Manier van veranderen 2:
Als iets werkt, doe het dan vaker
- pagina **80** Hoofdstuk 9
Brave Buffel en de boomstronk
Manier van veranderen 3:
Doe iets anders!
- pagina **88** **Wat is oplossingsgericht werken?**
Een definitie
- pagina **91** **Aanbevolen literatuur per hoofdstuk**
- pagina **94** **Over de auteurs**

Introductie

Hoewel de schrijvers Paolo Terni en Ella de Jong op een 'halve wereld afstand' van elkaar wonen, elkaar alleen kennen via social media en alleen via mail met elkaar hebben gecorrespondeerd, geloven ze beiden heilig in dit boek. De vrolijke samenwerking, het vertrouwen in elkaar en de vasthoudendheid van Ella om dit boek bij een goede Nederlandse uitgeverij te laten publiceren, geeft dit boek een extra dimensie. We hopen dat je iets van deze positieve dimensie zult ervaren zodra je met het boek aan de slag gaat.

Doel van het boek

Het doel van dit boek is om leerkrachten te laten kennismaken met verschillende oplossingsgerichte strategieën door middel van verhalen, activiteiten en casussen.

De leerkracht kan de informatie direct inzetten in de klas en zal in de beschreven situaties zijn eigen leerlingen en groep herkennen.

Voor ons als auteurs is het hogere doel bereikt wanneer de leerkracht van binnenuit voelt waar het werkelijk om draait bij deze manier van werken: vertrouwen in ieder kind.

Oplossingsgericht werken (OW) is een wetenschappelijk bewezen effectieve en efficiënte methode om verandering te bewerkstelligen. De methode wordt gebruikt in therapie, coaching, advisering, management en ver daarbuiten. De wortels van het oplossingsgericht denken liggen in Milwaukee, VS. Eind vorige eeuw werkten de psychotherapeuten Steve de Shazer en Insoo Kim Berg daar nauw samen, waarbij ze sessies minutieus beschreven en in detail doorspraken. In plaats van het gebruikelijke werken met cliënten aan de hand van de bestaande theorieën, werkten zij naar aanleiding van de uitkomsten (evidence-based). Hierdoor waren zij gericht op de unieke oplossingen van de cliënten en niet op de problemen. Hun revolutionaire ideeën verspreidden zich over de gehele wereld. Ze zijn mentoren en leermeesters geweest voor zeer velen die werkten als psychiater, psycholoog, therapeut, coach en maatschappelijk werker. Personen die Steve en Insoo persoonlijk hebben gekend, zijn momenteel enthousiaste (vooraanstaande) oplossingsgerichte trainers en schrijvers. Op hun beurt zijn mensen die 'alleen maar' de verhalen over de grondleggers hebben gehoord maar die niet minder enthousiast zijn over de manier van werken, momenteel over de gehele wereld bezig het

oplossingsgericht werken over te brengen op anderen, onder andere in de (jeugd) hulpverlening, bij de politie, bij het overkoepelende justitiële apparaat, in het onderwijs, de zorg en het management van grote en kleine bedrijven en organisaties. De oplossingsgerichte aanpak vindt vruchtbare grond in iedere situatie waar bij mensen een verlangen aanwezig is om (iets) te veranderen. Het lijkt zo overduidelijk; iedereen is toch oplossingsgericht? En toch... gericht zijn op het probleem is iets wat bijna altijd naar boven komt drijven en waar, soms ongemerkt, erg veel tijd aan besteed wordt. Daarnaast gaat het, voor de duidelijkheid, niet om het aandragen van oplossingen; dat is niet wat bedoeld wordt met het woord 'oplossingsgericht'. Het gaat om het richten van de blik op mogelijke wegen naar oplossingen. Deze wegen naar oplossingen zijn genoemd door de mensen zelf maar (nog) niet door hen herkend als mogelijkheden.

Vanuit de 'onderzoekscommissie' van 'The Solution Focused Brief Therapy Association' (vrij vertaald: 'Het oplossingsgerichte korte-therapie-genootschap') zijn een aantal richtlijnen beschreven om onze gerichtheid te sturen en te waken voor het aandragen van oplossingen. Ook in Nederland erkennen we deze richtlijnen als de 'essentie van het oplossingsgericht werken':

- Praten over krachten en mogelijkheden, niet over mislukkingen en tekortkomingen.
- Herkennen van de unieke mogelijkheden en het ontdekken van de specifiek gewenste toekomst.
- Nauwkeurig onderzoeken wat eerder behulpzaam is geweest waardoor de gewenste toekomst te bereiken is.
- Respectvolle communicatie waarin iedereen expert is met betrekking tot en van alle aspecten van zijn leven. [Toevoeging E. de Jong: Ook kinderen zijn experts; zij weten precies hoe het is om met hun capaciteiten, hun interesses en hun zorgen om te gaan. Zij weten precies wat het inhoudt om in hun klas met hun leerkracht en hun vriendjes en vriendinnetjes op hun school te (moeten) leren en spelen.]

De essentie van het oplossingsgericht werken is uitstekend toepasbaar in het onderwijs. Veel leerkrachten willen de situatie in hun klas graag veranderd zien. Zij willen het leergedrag van kinderen optimaliseren, het sociale gedrag van kinderen positiever maken waarnaast ze voor sommige kinderen ook nog meer emotionele stabiliteit proberen te bewerkstelligen. De betrokkenheid bij het onderwijs, het welbevinden tijdens de schoolperiode en de verbondenheid die kinderen ervaren in de klas, zijn voor veel leerkrachten belangrijke pijlers onder hun dagelijkse werk. Wanneer deze pijlers stevig en positief zijn, zijn de belangrijkste voorwaarden tot leren en ontwikkelen aanwezig. Alle leerkrachten zien graag dat kinderen individueel, als vrienden en als gehele groep bloeien en groeien. Hierbij is soms verandering nodig, in het klein, maar soms ook in het groot. Op die momenten is er dus vruchtbare grond voor het gebruik van oplossingsgerichte strategieën.

Opzet van het boek

In dit boek vind je negen verhalen:

- De eerste drie verhalen beschrijven een aantal aannames over verandering en leren.
- De verhalen vier, vijf en zes laten zien hoe oplossingsgericht werken ingezet kan worden om zelfgestuurd leren in de klas te faciliteren.
- De laatste drie verhalen beschrijven een aantal oplossingsgerichte strategieën die ingezet kunnen worden om gedrag in de klas te veranderen.

Karakters

We volgen in de negen verhalen Vrouw Olifant en Professor Aap terwijl zij diverse inwoners van het bos op hun eigen manier helpen. De inwoners willen allemaal een verandering in hun leven.

Professor Aap bedoelt het erg goed terwijl hij de inwoners van het bos probeert te helpen met hun verandering volgens de traditionele ofwel de probleemgeoriënteerde methode.

Vrouw Olifant bedoelt het ook erg goed. Zij helpt de inwoners van het bos met behulp van de oplossingsgerichte methode.

De negen verhalen met de bijbehorende oplossingsgerichte klassenactiviteiten zijn bedacht door Paolo Terni (PT). Iedere klassenactiviteit is direct dan wel indirect op effectiviteit onderbouwd.

Direct: onderzoekers hebben de activiteit getest in basisscholen of scholen voor middelbaar onderwijs (onderbouw) en hebben positieve resultaten geboekt.

Indirect: onderzoekers hebben een vergelijkbare interventie gepleegd bij een oudere populatie zoals bovenbouwleerlingen (middelbaar onderwijs), studenten of werkende volwassenen. Op basis van de uitkomsten heeft Paolo Terni de activiteiten aangepast waardoor ze ingezet kunnen worden bij jongere leerlingen. Hij gaat ervan uit dat het bij hen ook zal werken. Hoewel het redelijk is om te veronderstellen dat een activiteit die werkt, bijvoorbeeld bij studenten, na een paar noodzakelijke veranderingen ook zou werken bij leerlingen van middelbare scholen, is het nog steeds een aanname. Verder onderzoek op dit gebied is noodzakelijk.

De negen verhalen hebben bijbehorende creatieve activiteiten, die bedacht zijn door Ella de Jong. Deze activiteiten zijn suggesties om de verhalen creatief te verwerken en om de hoofdgedachte met behulp van een creatieve insteek uit te werken. De activiteiten zijn suggesties die door de inbreng van de leerkrachten zelf pas echt gaan leven. Iedere extra toevoeging door de leerkracht maakt de suggestie persoonlijker en is daardoor altijd goed. De activiteiten kunnen gebruikt worden als 'golf om op te surfen', waardoor de oplossingsgerichte sfeer in de klas op een vloeiende manier positief beïnvloed kan worden.

De verhalen uit de praktijk zijn geschreven door Ella de Jong. Deze praktijkverhalen passen bij het betreffende hoofdstuk waarin ze staan en verwijzen naar de quote van dat hoofdstuk. In bijna alle gevallen hadden de verhalen ook prima in een ander hoofdstuk kunnen staan. Het gaat in de praktijkverhalen om het beschrijven van voorbeelden waarbij een oplossingsgerichte houding van de leerkracht positieve gevolgen heeft. Het zijn verhalen uit de eigen praktijk van Ella de Jong. Een praktijk van dertig jaar lesgeven, fulltime, parttime en op invalbasis, op diverse (basis)scholen zoals speciaal onderwijs, vernieuwingsonderwijs en regulier basisonderwijs.

Aanvullend op de verhalen, de activiteiten en de casussen biedt ieder hoofdstuk:

- *Goed om te weten;* hier wordt duidelijk gemaakt wat het doel van het verhaal is met de bijpassende ideeën van het oplossingsgericht werken (OW).*
- *Vragen;* de moraal van het verhaal en de klassenactiviteiten worden in een aantal vragen gevat. Leerkrachten kunnen de vragen gebruiken voor de leerlingen of voor zelfreflectie.
- *Een sleutelbegrip;* de hoofdgedachte van het verhaal en het hoofdstuk wordt in een korte omschrijving weergegeven.
- *Een quote;* het sleutelbegrip van het verhaal en het hoofdstuk wordt in de vorm van een quote gepresenteerd.

* De schrijvers hebben geprobeerd om herhaling en overtollig woordgebruik te vermijden. Hierdoor is de lengte van bijvoorbeeld *Goed om te weten* niet in ieder hoofdstuk hetzelfde. Het gaat om de inhoud; de schrijvers willen niet in herhaling vallen enkel en alleen om de structuur.

De zwemmer en de surfer pakken de golven

Aanname 1:
Iedere verandering heeft goede richtingen in zich

Vrouw Olifant en Professor Aap genieten op het strand van de zonsondergang. Professor Aap zegt: 'Kijk, Vrouw Olifant! Een zwemmer!'

Ja, daar, in de woeste golven, zien ze een zwemmer.

Met krachtige slagen komt de zwemmer langzaam richting het strand. Slag na slag, steeds een stukje dichterbij.

Met grote inspanning lukt het de zwemmer om tegen de golven te vechten.

Professor Aap zegt: 'Hard werken met heel veel inspanning. Zo bereik je iets.

Ook als je iets wilt veranderen: gewoon hard werken met heel veel inspanning, dan lukt het.'

Vrouw Olifant denkt na en zegt niets.

Even later ziet Vrouw Olifant een surfer op de woeste golven en zegt: 'Kijk, Professor Aap, een surfer!'

Snel en elegant komt de surfer op het strand af. 'Rijdend' op de golven komt hij met grote vaart dichterbij het strand.

Het lijkt wel of het de surfer bijna geen moeite kost.

Vrouw Olifant en Professor Aap kijken naar de zwemmer en de surfer.

Dan zegt Vrouw Olifant: 'De surfer blijft op de oppervlakte van de golven. Hij maakt gebruik van hun kracht om vooruit te komen.' Ze knikt en voegt er opgewekt aan toe: 'Iets bereiken hóeft niet zoveel moeite te kosten. Iets veranderen kan ook zonder ontzettend veel inspanning. Het kan op een gemakkelijker manier!'

De surfer zit nu ook op het strand. Net als Vrouw Olifant en Professor Aap kijkt hij naar de zwemmer die stukje voor stukje dichterbij komt.

SLEUTELBEGRIJP

Alles verandert constant. Als we beter kijken kunnen we goede ontwikkelingen ontdekken.

GOED OM TE WETEN

Zwemmen kan gezien worden als de manier bij uitstek om vooruitgang te boeken: je gebruikt spierkracht om jezelf vooruit te stuwen. Je wilt veranderen, je wilt iets bereiken. Leerlingen zetten wilskracht, discipline en doorzettingsvermogen in om te leren. Dat lukt door inspanning te leveren.

Surfen kan gezien worden als een geheel andere manier om vooruitgang te boeken: je gebruikt wat er is om jezelf met kracht vooruit te stuwen, om te veranderen. Leerlingen kunnen in een flow raken en daardoor bijna als vanzelf leren.

De basisaanname van oplossingsgericht werken is dat er altijd veranderingen *ten goede* plaatsvinden. Elke leerling wil laten zien wat hij kan, wil het vertrouwen verdienen zodat hij zelf keuzes mag maken, wil positief contact. Sommige leerlingen hebben de schijn tegen, maar ook voor hen geldt dat zij in 'de goede richting' willen veranderen. Het klopt dat er vaak grenzen gesteld moeten worden en dat discipline toegepast moet worden om verandering te bewerkstelligen. Daarnaast kan het simpel opmerken van kleine veranderingen die in de goede richting wijzen, en daarop verder bouwen, in veel gevallen de beste manier van werken zijn.

Het klopt dat het leren van nieuwe dingen heel moeilijk kan zijn, maar gelukkig kunnen leerkrachten het leren soms gemakkelijker maken. Dit doen ze wanneer ze bij leerlingen iedere kleine aanwijzing die in de juiste richting wijst, gebruiken als golf om op te surfen.

Bijvoorbeeld: een kind dat van dinosauriërs houdt zou gemakkelijker biologie kunnen leren als de leerkracht de moeite wil doen om de leerlingen de overeenkomst te laten zien tussen biologie en het leven van dinosauriërs. Zelfs aardrijkskunde en geschiedenis kunnen met behulp van verwijzingen naar de dinosauriërs voor die ene leerling interessanter gemaakt worden. Waarin is een leerling geïnteresseerd? Is er iets wat zijn nieuwsgierigheid prikkelt of wat hem leergierig maakt? Is er iets wat hem laat glimlachen (Ha, leuk! Dinosauriërs, daar weet ik wél veel van!) waardoor zijn houding verandert en er ruimte ontstaat om iets nieuws te leren.

Hetzelfde geldt voor het aanleren van gedrag. Hoe moeilijk de verandering naar positief gedrag ook lijkt, de leerkracht kan helpen om het gemakkelijker te maken. Sommige kinderen kunnen door hun gedrag enorm storend zijn, maar wanneer je

als leerkracht je aandacht richt op de goede momenten, heb je positief houvast. Goede momenten zijn de golven om op te surfen waardoor verandering in werking gezet kan worden. Je zal opmerken dat deze zelfde, zeer storende kinderen stil kunnen zijn en zich wonderwel kunnen gedragen, al is het maar voor een paar minuten. Hoe kun jij als leerkracht 'op deze golven surfen'? Wat voor 'andere acties' vraagt dit van jou waardoor deze goede momenten vaker te zien zullen zijn? Wat maakt dat het kind op deze manier verder wil gaan: surfend met een positieve inzet?

Als laatste geldt dit ook voor schoolprestaties. Zelfs de leerlingen die meestal slecht presteren zullen momenten hebben waarop ze iets beter presteren. Wat is op dat moment het verschil met de situaties waarin ze slecht presteren? Hoe kun je hen helpen te surfen op de golven waardoor de 'iets betere prestaties' vaker te zien zullen zijn?

AAN HET WERK Oplossingsgerichte klassenactiviteiten

Activiteit 1. Wat Werkt (WW)

Het doel van deze activiteit is om als leerkracht de diverse mogelijkheden te zien waarmee je kunt ontdekken 'wat werkt' bij iedere leerling in je groep. Wat biedt houvast om positief gedrag en gemakkelijker leren te beïnvloeden; wat is de beste golf om op te surfen om zodoende vooruitgang te boeken?

Het is een opdracht ten behoeve van je eigen ontwikkeling; er is geen specifieke interactie met de klas of individuele leerlingen voor nodig. Beantwoord de vraag wat je anders zal doen als reactie op je observaties. Vraag dit aan jezelf aan het eind van iedere activiteit.

De observaties die je hebt gedaan kunnen uiterst zinvol zijn wanneer je andere activiteiten uit dit boek gaat uitvoeren (bijvoorbeeld activiteit 8: 'complimenten' in het hoofdstuk 'Meneer Beer wil lief gevonden worden').

Deze activiteit is op veel verschillende manieren te structureren. Hieronder staan verschillende suggesties, waarbij je je eigen structuur kunt aanbrengen.

1. Checklist.

Maak een lijst van al je leerlingen met een afvinkhokje naast iedere naam. Zodra je een leerling iets ziet doen wat 'goed' is (bijvoorbeeld zijn vinger opsteken als hij iets wil zeggen), zet dan een vinkje in het hokje achter zijn naam. Je doel is om aan het eind van de dag bij iedere leerling een vinkje te hebben gezet. Als dat gemakkelijk gaat, kun je jezelf uitdagen om achter iedere naam twee of drie afvinkhokjes te plaatsen. Zorg er echter voor dat er bij iedere leerling minstens één vinkje staat voordat je doorgaat naar het tweede vinkje bij leerlingen. Als je positieve observaties hebt voor iedere leerling behalve voor één, richt je dan op deze leerling totdat ook die een vinkje achter zijn naam heeft staan. Zodra alle kinderen een vinkje achter